

УДК 340.113

Бережна О. О.

ст. викл. каф. ТіПП НУ «Запорізька політехніка»

ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІ ТА РОЛЬ ЮРИДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Професія перекладача – одна з найдавніших, адже вже при першому контактуванні між людьми, що говорять різними мовами, виникала потреба в послугах так званого «тлумача». Завдяки праці перекладачів ми маємо можливість читати твори всесвітньо відомих талановитих письменників, дізнаватися новини, спілкуватися з іноземними партнерами. Особливості взаємозв'язку мови і права з давніх давен цікавлять мовознавців і правознавців. Діалог цих наукових сфер, що почався в Німеччині ще на початку 19 століття, з того моменту все більш розширювався, підживлюючи новими суспільно значущими темами. Наприклад, в 70-х роках 20 століття зміцненню співробітництва правознавства та лінгвістики значно сприяла «вимога суспільства створити зрозумілу громадянам мову відомчих установ» [1, с. 75]. В 80-х і 90-х роках обговорення нових формулювань законодавства, що забезпечують рівні права чоловіків і жінок, проходило за участю лінгвістів.

В останні роки одним з найважливіших факторів у розвитку цього діалогу є процес правової гармонізації в Європейському Союзі, а також розвиток торгівлі і нових засобів комунікацій, внаслідок чого, зокрема, зростає увага до питань міжмовної комунікації в сфері права [4, с. 114]. Питаннями мови та права займається розділ науки, званий в науковій літературі «legal linguistics» («правова лінгвістика»). Німецький вчений-лінгвіст Адальберт Подлех «правовою лінгвістикою» називав «сукупність всіх методів і результатів досліджень, які стосуються питань зв'язку мови і правових норм, і відповідають вимогам сучасної лінгвістики». Сучасне розуміння правової лінгвістики значно розширилося, так як «змінилися вимоги сучасної лінгвістики, що пройшла за ці роки довгий шлях розвитку» [5, с. 23]. У зв'язку з цим змінилося співвідношення правознавства та

мовознавства в вивченні мовних питань у правовій сфері та значно зросла роль лінгвістичних досліджень в цій області.

Спираючись на класифікацію науково-дослідницької групи з вивчення мови права Берлінсько-Бранденбурзької академії наук, можна виділити наступні найважливіші галузі дослідження сфери мови і права у науці: 1) Комунікація в суді – мовна поведінка сторін перед судом. Цей широкий напрямок досліджень включає, зокрема, питання риторики, стилістики, лінгвістики тексту, а також різні чисто мовні аспекти, наприклад, соціальні і діалектні відмінності в мовній поведінці учасників комунікації; 2) Юридична аргументація – способи і можливості вираження юридичних аргументів «засобами природної мови з урахуванням його багатозначності, варіантності і невизначеності» [5, с. 32]. Юридична логіка розглядається тим самим через призму можливостей і властивостей мови; 3) Судова лінгвістика – вивчення і розробка в правовій практиці технічних прийомів розслідування за допомогою лінгвістики та ін.; 4) Мовні норми в праві – «правові приписи щодо мови в суді, вимоги до юридичних перекладів, питання мовних позначень, наприклад, в сфері права на ім'я, права торгових знаків і т.д.» [5, с. 33]. 5) Правова сила мовних дій – дійсність законів і правових норм, «види їх мовного маркування», а також окремі випадки мовних дій, наприклад, «інвективні критерії» тощо [5, с. 34]; 6) Критерії трактування текстів – «взаємодія власне мовних закономірностей і позамовних критеріїв» [5, с. 35], що дозволяють уточнити значення тексту, таких як правова культура, комунікативна ситуація, обсяг знань учасників комунікації тощо; 7) Мовні вимоги до юридичних формулювань, зокрема, в зв'язку з вимогами зрозумілості і однозначності. «Систематична розробка мовних критеріїв, співвідношення мовної форми юридичного тексту і його зрозумілості та однозначності» [5, с. 34].

Питання про те, чи є мова права особливою мовою і чи є ця спеціальна мова внутрішньо єдиною, складає одну з традиційних областей досліджень правової лінгвістики. «Так як мова права є не тільки семіотичною системою, але і невіддільною частиною правової системи з її традиціями, особливостями логіки і функціями, то особливості цієї мови природним чином впливають з особливостей самого права» [3, с. 48], серед яких в першу чергу наводяться наступні: високий ступінь абстракції юридичних понять. На відміну від спеціальних областей, як наприклад, техніки або природознавства, де терміни позначають конкретні предмети і можуть бути зображені принаймні графічно, що дозволяє досить легко визначити зміст поняття і співвіднести поняття з його мовним позначенням, «мова права виражає абстрактні поняття і зв'язки між ними» [3, с. 51]. Звідси впливає друга особливість мови права, тісний зв'язок мови і права. «Правові поняття і норми можуть бути виражені лише за допомогою мови» [5, с. 35]. Мова є

єдиним «робочим інструментом» юриста, інструментом, який повинен бути добре пристосований для роботи з «робочим матеріалом», тобто з системою правових відносин, щоб забезпечити її функціонування. Таким чином, «мова права повинна бути, з одного боку, єдиним, щоб забезпечити єдність всередині правової системи» [3, с. 54]. З іншого боку, він повинен бути застосований для різних цілей, тобто в різних сферах юридичної діяльності.

Існують різні думки про те, наскільки мова права може вважатися єдиною. На користь цього припущення свідчить той факт, що юристи, тобто основні носії цієї мови, отримують однакову освіту на основі єдиної мови. Крім того, «у всіх галузях права, мова правової практики спирається на єдину мову закону» [3, с. 54]. Аргументом проти цього твердження можуть служити різні критерії, за якими мову права можна структурувати. Це і відмінності між правовими інститутами, в яких засобом комунікації є мова права, і різні рівні знань і компетентності учасників цієї комунікації (при цьому не слід випускати з уваги, що межа між обсягом юридичних знань юриста і не юриста може бути розмита), і безліч способів комунікації (наприклад, усна або письмова) та інші аспекти. Багато робіт останніх років спиралися на запропоновану В. Отто класифікацію «шарів» юридичної мови» [2, с. 73], тобто його внутрішньої структури: 1. мова законів: загальні, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для фахівців, так і для не-юристів; 2. мова судових рішень; 3. мова юридичної науки і експертиз: коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців; 4. мова відомчого письмового спілкування: формуляри, пам'ятки, порядки і т.д.; 5. адміністративний жаргон: неофіційне обговорення спеціальних і полуспеціальних питань фахівцями. Ці «мовні шари» відрізняються один від одного мірою необхідності точного, докладного і короткого вираження понять у мові. Серед особливостей юридичної мови, що найбільш часто піддаються критиці з боку лінгвістів, багато дослідників наводять такі: вживання юридичних термінів, які збігаються зі словами природної мови: наприклад, «термінологізованих слів»: possession – володіння, item – річ, об'єкт [3, с. 67]; вживання «невизначених виразів»: public interest – інтереси громадськості [3, с. 67]; вживання архаїзмів; «компактний стиль» (складні номінальні групи, пасивні конструкції, заплутані синтаксичні конструкції і складнопідрядні речення та ін.)» [2, с. 114]. У зв'язку з цим слід звернути увагу на те, що причини виникнення проблем розуміння між юристами і неюристами в правовій та адміністративній області полягають не в лексиці і мовних структурах, а скоріше в абстрактності спеціальних юридичних взаємозв'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеева, Л. М. Терминоведение и философия [Текст] / Л. М. Алексеева // Стереотипность и творчество в тексте: Межвузовский

сборник научных трудов. – Пермь: ГОУ ВПО “Пермский государственный университет”, 2004. вып. 7. – С. 204–219.

2. Алимов, В. В. Юридический перевод. Практический курс. Английский язык [Текст] / В. В. Алимов. – М. : КомКнига, 2005. – 160 с.

3. Гамзатов, М. Г. Техника и специфика юридического перевода: [сборник статей] [Текст] / М. Г. Гамзатов. Санкт-Петербург: Филологический факультет Санкт-Петербургского гос. Ун-та, 2004. – 181 с.

4. Панкратова, Е. А. Особенности межкультурной коммуникации специалистов юридического профиля // Языки профессиональной коммуникации [Текст] / Е. А. Панкратова. – Челябинск: Изд-во ЧелГУ, 2012. – 203 с.

5. Томпсон, Г. В. Курс юридического перевода (гражданское и торговое право)[Текст] / Г. В. Томпсон. – М. : МГИМО Мид России, 2002. – 192 с.